

Mekkora a „biztonságunk árnyéka” globalizált világunkban?¹

Remek Éva²

„A biztonság a jövőbeli jólét biztosítása.”

Laurence Martin³

Az államok a nemzetközi rendszer legfontosabb szereplői, kiemelt fontosságot tulajdonítanak a biztonságnak. A címbeli kérdés tehát joggal vetődik fel, hiszen minden állam fontosnak tartja saját biztonságát, politikai függetlenségét, gazdasági jólétét, manapság inkább a JÓL-LÉT-ét⁴ és nem utolsósorban nemzetközi jó hírét. A felsorolt célok fontossági sorrendje persze országonként eltéréseket mutat, így teljesen érthető, hogy eltérő az egyes célokra fordított kiadások nagysága is.

Az államok elgondolásában azonban egy dolog közös: a biztonság mint alapvető érték. Cél tehát a túlélés, a fennmaradás biztosítása. Ezt foglalja magába és valósítja meg az adott ország biztonságpolitikája, illetve a külpolitikája.

A fenti célok tükrében nem feledkezhetünk meg természetesen a szegénységről, az államok közötti és államokon belüli konfliktusokról, a kormányzásra nem képes, összeomló államokról sem. Térségünkben (jelen esetben Kelet-Közép-Európában, a konferencia témája kapcsán a Kárpát-medencében) pedig az itt található országok belső változásai során történtek – a nacionalizmus, az et-

1 A publikáció az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Készült a „Társadalmi konfliktusok – Társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés”, TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0069 azonosító számú projekt keretében.

2 Kodolányi János Főiskola, címzetes egyetemi docens

3 Barry Buzan: *A nemzetbiztonság problémája a nemzetközi kapcsolatokban* In.: *Biztonságpolitikai Szöveggyűjtemény* I. kötet, ZMNE, Budapest, 1999, 84.

4 Jelen tanulmányom kibővített változata a „Nemzeti és etnikai konfliktusok a Kárpát-medencében a 19–20. században” című nemzetközi workshopon (2014. április 16-án) elhangzott előadásomnak.

Elemzésem egyes részeit a „Társadalmi konfliktusok – Társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés” azonosítószám: TÁMOP-4.2.2. A-11/1/KONV-2012-0069 című pályázatra készített tanulmányom adja.

nikai és a vallási ellentétek kiéleződése – alapján befolyásolják/ták a biztonságot,⁵ a biztonságot veszélyeztető tényezők⁶ egyébként is eltérő értelmezését.

Közismert, hogy a globalizáció eredményeképpen a biztonság is globálissá változott. Ezek szerint a globalizációs folyamat hatásai alól egyetlen ország sem képes magát kivonni, még akkor sem, ha nem tud lépést tartani az új helyzet kihívásaival.⁷

A külpolitika alakításában döntő szerep jut az államon belüli érdekcsoportoknak és politikai erőknak egyaránt. A nemzetközi rendszer folyamatosan változik, s ez mindig hatással van külpolitikai döntésekre, amelyekben a biztonságra való törekvések jelennek meg. Ezért mondhatjuk, hogy a biztonságpolitika és a külpolitika szorosan együtt jelenik meg a kormányok döntéseiben. „Frank N. Tager és Frank L. Simonie szerint a biztonságpolitika olyan nemzetközi és hazai körülmények és feltételek megteremtésére irányul, amelyek lehetővé teszik a nemzeti érdekek érvényesítését és a nemzeti értékek védelmét.”⁸

Így a nemzetközi rendszer biztonsági szempontok szerinti kutatása, elemzése a veszélyek, fenyegetések felismerésére törekszik. Ebben az összefüggésben megállapítható, hogy a biztonságpolitika és a külpolitika együtt jelenik meg a diplomáciai tevékenység során. Az országok tehát biztonságpolitikájuk segítségével határozzák meg azokat az irányelveket, amelyek a fent ismertetett fenyegetések és veszélyek elhárításához képességeket hoznak létre. Ezek közül kiemelendő a katonai képességek kialakítása. Igaz ez a hidegháborús időszak után is, még akkor is, ha aránybeli eltolódás van a gazdasági teljesítőképesség javára is, hiszen az „új világrend” új típusú, nem katonai kihívásokat hozott magával, éppen a gazdaság területén meglévő kapcsolatokban.

5 Jeles szakértők sokasága foglalkozott már a fogalom részletes definíciójával, néhány magyar kutatót kiemelek, akiknek írásaiban fellelhető a biztonság fogalmának teljes körű kibontása. A teljesség igénye nélkül álljon itt a kutatók közül: Deák Péter, Matus János, Gazdag Ferenc, Kiss J. László, Tálás Péter, Nógrádi György neve. A fogalom értelmezési hatáiról, a definíció összetettségéről lásd pl. a *Nemzet és biztonság* című *Biztonságpolitikai Szemlét*, 2008. januári szám, Gazdag Ferenc—Tálás Péter tanulmányát.

6 Gazdag Ferenc—Tálás Péter: *A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai Szemle*, 2008. április, 3–12.

7 A kommunikáció egész rendszerének átalakulása miatt fontos lenne a globalizáció és a média, illetve a politika viszonyának bemutatása is. Ezen írás keretei között erre nincs lehetőség, de a témáról lásd részletesebben Bayer József és Bajomi-Lázár Péter szerkesztette: *Globalizáció, média, politika – A politikai kommunikáció változása a globalizáció korában* című könyvét, MTA PTI, Budapest, 2005.

8 Matus János: *Az államok biztonságpolitikájának szintjei, céljai és eszközei* című tanulmánya, In.: *Külpolitika, biztonságpolitika, Magyarország – tanulmányok*, szerk.: Déder Miklós, Kreatéka Kiadó, Budapest, 2007, 45. oldal

Így aztán teljesen természetes az, hogy ma, a világméretű gazdasági együttműködési folyamatokban felerősödik az interdependencia:⁹ a kölcsönös függés és egymásrautaltság. Ebben a folyamatban a jóléti államok fölélnek az eddigi összefogás szociális tartalékait. Ezekben a társadalmakban a munkanélküliség óriási méreteket ölt, ami további bonyodalmakat okoz, pl. bizonyos társadalmi rétegek elvesztik megélhetésüket, ami gazdasági, majd kulturális leépüléshez vezet, elvándorolnak, aminek további kihatása pl. a bűnözés növekedése.¹⁰ Ördögi kör ez, s a jövő nagy kérdése, hogy a nemzeti kormányok tudnak-e, képesek-e tenni valamit ebben a helyzetben, mert valójában feladatuk lenne...

A világban zajló történések, a már bekövetkezett változások bizonyítékkul szolgálnak erre, sok esetben feszültséget, konfliktust generálhatnak. A kialakult konfliktusok szabályozása, kezelése rendkívül nehéz feladat lett, hiszen a megváltozott körülmények (értem ez alatt a hidegháború utáni időszakot) között új típusú, ismeretlen szituációkra kellett volna gyakorta és hatásosan reagálni. A problémák kezelésére szolgáló, s már létező eszköztár hol szűknek, hol egyoldalúnak bizonyult, így viszonylag korán egyértelmű vált, hogy a sokféle formában jelentkező, esetenként erőszakkal kísért konfliktusok szükségessé teszik ezek elemzését, kezelését, illetve a szabályozásának elméleti és gyakorlati megoldását.

A biztonság

Egy pillanatra azonban térjünk vissza a biztonság fogalmának tartalmi elemire! Barry Buzan már 1983-ban körvonalazta a biztonság szektorális elméletét,¹¹ ami lehetővé teszi számunkra a címben felvetett probléma korrekt, feltáró bemutatását.

Barry Buzan, a koppenhágai iskola vezető kutatóival együtt kidolgozta a biztonság legalább öt szektorra elkülöníthető fogalmát. Ezek a katonai, politikai,

---

9 Ld. bővebben a fogalom kapcsán Matus János: *A jövő árnyéka* c. könyvét. Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005, 158–167.

10 Remek Éva: *Rend vagy káosz? Szélgjegyzetek a globalizáció és az Európai Unió kapcsolatához – egy fogalom csapdájára*, *Európai Tükör* 2008. június, 92.

11 A biztonsági tanulmányok fogalma: interdiszciplináris jellegű (történelem-, állam- és jog-, politika-, had-, közgazdaság-tudomány és a nemzetközi tanulmányok határolnak) vizsgálati területe a szervezett emberi közösségek, az államok, valamint az államok által létrehozott nemzetközi rendszer. *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika*. Szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011, 20–21., illetve a szektorok ismertetése a 22–26.

gazdasági, társadalmi és környezeti szektorok, amelyeket csak elméletben lehet szétválasztani, a gyakorlatban egyik sem „létezik” a másik nélkül. Az alábbiakban minden területről a teljesség igénye nélkül annyi információt adok közre, ami a téma szempontjából szükséges és releváns.

A katonai szektor

Ez az a terület, ahol az állam a vizsgálat tárgya, s ez képviseli a hagyományos, realista¹² percepciót. Ebben a szektorban az állam legfontosabb célja területe, légtere és a **lakosság védelmének** a megteremtése. Ez utóbbi bizonyos helyzetekben nagy hatást, nyomást gyakorol a **szubjektív biztonságra**. No persze, figyelembe kell venni azt az alapvető változást, ami a 21. században már érezhető, hogy a haderőket a nemzetközi biztonság erősítésére, humanitárius intervenciók és válságkezelési tevékenységben egyre többször alkalmazzák.

A politikai szektor

A politikai biztonság vizsgálja az államok, kormányzati rendszerek és az ezeket legitimáló ideológiák szervezeti stabilitását. Itt a fenyegetés az állami szuverenitást veszélyezteti, ami jöhet akár szélsőséges politikai nézeteket valló csoportoktól belülről, de akár nemzetek feletti jelleget is ölthet, de veszélyforrás lehet a gyenge állam, vagy bukott állam, ahol nincs belső szuverenitás, nincs legitim erőszak-monopólium sem.

A gazdasági szektor

A szektor garantálja mindazt, ami a társadalom jólétéhez és az állam elfogadható szinten tartásához szükséges: erőforrásokat, pénzeszközöket és piacokat. Összetett terület, nehéz egyértelműen megnevezni az itt jelentkező fenyegetéseket, de az biztos, hogy a nemzetközi gazdasági folyamatokban, külkapcsolatokban jelentkező zavar negatív hatással van az összes többi szektorra. Pl. a 2008–2009. évi globális pénzügyi válság, illetve következményei a

---

12 Az elemző munkának nem célja a különböző elméleti iskolák biztonságfelfogásának bemutatása, csupán jelzés szintjén jelennek meg a realista, liberális iskolák jellemzői, olykor képviselői. A témában bővebben lásd Matus János: *A jövő árnyéka – nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre* c. munkáját, Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005, a tartalomjegyzék világos eligazítást nyújt az érdeklődő számára, illetve Gazdag Ferenc szerk. i. m. vonatkozó fejezeteit.

fenntarthatóságot veszélyeztették, tehát a létezést fenyegették. (A válság kommunikációjának társadalmi bizonytalanságot fenntartó, olykor téves értelmezéséből adódó szubjektív biztonságot befolyásoló hatásai, különösen a média szerepére, lásd később.)

A társadalmi szektor

A szektor összetettségéből csak a témám szempontjából releváns elemek kerülnek bemutatásra, így jelen esetben a társadalmi biztonságot nagyban befolyásoló migráció kérdésére térek ki, a teljesség igénye nélkül, inkább jelzésértékűnek tekintem a hivatkozást.

A 21. század egyik legnagyobb biztonsági kihívása éppen a nyugati típusú társadalmakban fellelhető probléma, a migráció¹³, s velejárói, azaz pl. a bevándorlók hiányzó integrációja, az úgynevezett „párhuzamos társadalmak”¹⁴ kialakulása okoz sok gondot. Ennek a problémának mind nemzetközi szinten (pl. arab vagy zsidó nézőpontból a palesztinai helyzet), mind hazai szinten (pl. nagyvárosokban a roma kisebbség szegregációja, pl. Hajdúböszörményben) már jókora irodalma van, ami igazolja a vele való foglalkozás szükségességét.¹⁵

A migráció összetett jelenség, melynek van előnye és velejárói is. Ez utóbbi a köz- és nemzeti biztonsági kockázatot is magában rejt. A példa okáért Magyarországon „az illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények száma 2010. évhez képest 2011-ben közel 15%-kal megnövekedett, ennek következtében a rendőrségi őrzött szálláson elhelyezettek száma a hatodával nőtt. A nagy migrációs nyomás miatt különösen a magyar-szerb határt kellett megerősíteni.”¹⁶

13 A „migráció” szó alatt a következőt értem: „A társadalomtudományok, a népmozgalommal kapcsolatos elemzések, a vándorlás vagy az ezzel azonos értékű migráció fogalmát a lakosság országon belüli helyváltoztatásának, vagy a lakosság egyik országból a másikba történő vándorlásának, áttelepülésének, azaz a népesség térbeli mozgásának leírására használt fogalom. Megkülönböztetünk belső, illetve külső – nemzetközi – migrációt. Legális és illegális formát.” Forrás: Dr. Lukács Éva—Dr. Király Miklós (szerk.): *Migráció és Európai Unió*, Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 2001, 27.

14 Példák a nemzetközi szintre, Nyugat-Európában: <http://korkep.sk/cikkek/kulugyek/2013/05/30/a-parhuzamos-tarsadalmak-utkozese-zavargasok-nyugat-europaban> A letöltés, frissítés ideje: 2014. április 25.

15 Erről bővebben lásd a 2-es lábjegyzetben hivatkozott tanulmányomat.

16 A forrás helye: Hajdu Sándor: *Az uniós polgári válságkezelés – az EULEX misszió*, diplomamunka, NKE, Budapest, 2012, 65. (témavezetőként koordináltam a munkát, a hallgató maga az EULEX-misszió tagja volt).

A társadalmi kérdések között foglal helyet még a haramiaállamok és a bukkott államok helyzete, a szervezett bűnözés és a terrorizmus problémája, a járványok kialakulása, terjedése téma is. Ezek külön nem, de érintettségük okán még hivatkozási alapot képeznek a későbbiek során. Ennek oka, hogy az e területekről származó fenyegetettség érzékelése szubjektív, olykor pánikkeltő hatású, amiben nagy szerepet kap a média is. Természetesen a probléma kezelése (megelőzés vagy utókezelés), elhárítása a Nemzeti Biztonsági Stratégiára¹⁷ épül. Magyarország esetében az 1989-es esztendő vízválasztó, ui. hazánk kibocsátó országból a migránsok célországává vált.¹⁸

A környezeti szektor

A szektor alapvetően a környezeti gondok miatt jelenthet biztonsági kihívást, ui. a természetes környezetben bekövetkezett változások közvetlenül érintik az emberek, a társadalom életkörülményeit. A környezetben történt károsítások eredményes kezelését gyakran akadályozza, megakadályozza az, hogy a javító intézkedések érezhető hatása sokszor csak hosszú távon jelenik meg. Gond továbbá, hogy az okozó nem biztos, hogy azonos a kárvallottal. Ráadásul a napi politikai gyakorlat sem számol mindig adott intézkedés környezet-szennyező hosszú távú hatásaival. Egy azonban biztos, ma a kérdés kezelése nemcsak a környezetvédelemben merül ki, hanem nemzetközi, európai uniós és hazai szinten is a fenntarthatóság lett az elsődleges cél.

Sokféle környezeti ártalommal, szennyezéssel találkozhatunk, de a 21. században biztonságpolitikai megfontolásból a föld (értem ez alatt termőtalaj), a víz az energetika területe, a velük való foglalkozás mindenképpen prioritást élvez.

A biztonság szektorai egyébként csak elméletileg választhatók el egymástól, a valóságban azonban szorosan összekapcsolódnak, a bennük zajló folyamatok pedig hatnak egymásra. Az egyes szektorokban megjelenő biztonsági problémák köthetők a globális, a regionális vagy a nemzetközi rendszer szereplőinek, az államoknak a szintjéhez. A gazdasági és környezeti szektor biztonsági problémái tendenciaszerűen globális szinten jelentkeznek. Kezelésükre a leg-

---

17 A teljes dokumentum elérhető: http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf A letöltés ideje: 2013. augusztus 2.

18 További információkért lásd Hárs Ágnes (*Népességmozgások Magyarországon a XXI. század küszöbén*) Feischmidt Margit (*Multikulturalizmus: kultúra, identitás és a politika új diskurzusa*), Szabó A. Ferenc (*A migráció biztonságpolitikai jelentősége az EU bővítése tükrében*) írásait.

hatékonyabb eszközök azonban állami vagy államokon belüli lokális szinteken állnak rendelkezésre. A katonai, politikai és társadalmi szektor biztonsági problémái viszont jellemzően regionális szinteken jelentkeznek.¹⁹

Összefoglalva az öt szektorális vizsgálati módszert elmondható, hogy bármelyik területen lehet olyan fenyegetés, ami az egzisztenciális létet veszélyezteti. Tehát a lakosság a biztonságpolitikai koncepciók és a gyakorlatban történt intézkedések legfőbb célcsoportja. Itt van óriási felelőssége a politikai döntéshozóknak, hogy a szakemberek által a biztonságról folytatott párbeszéd új eredményeit, kidolgozott koncepcióit, struktúráit ismerje, s használja.

Így talán megakadályozhatóvá válik „a reál- és aktuálpolitikai megközelítésben a rövidlátás, s csökkenthető az új biztonsági dilemmák kialakulása”,²⁰ hiszen szerepet játszhatott kialakulásában éppen a téves percepció, azaz a szubjektív biztonság elszakadása az objektív biztonságtól jelenség.

Különösen igaz ennek tükrében, ha a társadalmi konfliktus, illetve magának a konfliktus természetrajzát vizsgáljuk. Hogyan bontakozik ki a konfliktus? A konfliktusok leírásához jó módszertani segítségek bizonyul a rendszer felépítésének megértését szolgáló szakaszolás. Mindehhez el kell fogadnunk a konfliktus folyamatjellegét, s így a szakaszok az alábbi szakaszokra bonthatók:

- kezdeti²¹ (információigény jellemzi; alapvető kérdések: kik a résztvevők, mik a céljaik, milyen alapvető érdekeik vannak, okok, amelyek a válsághoz vezettek),
- kibontakozási (nő a bizonytalanság, túlérzékenység, fogy az idő, gyors döntési igény),
- tetőponti (nyílt konfrontáció)
- és befejező szakasz (megegyezésre törekvés... megegyezés – hosszabb folyamat is lehet).²²

---

19 Matus János: *A jövő árnyéka – nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre* c. munkáját, Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005, 214.

20 Gazdag Ferenc szerk. i. m. 25.

21 Matus János: *Válságkezelés és a konfliktusok megelőzése, Új Honvédségi Szemle*, 1995/10. 46–57.

22 E a tipológia valójában az államok közötti konfliktusokat írja le, de úgy, hogy magát a konfliktust létrehozó folyamatot is elemzi. Véleményem szerint adaptálható maga a felosztás, az egyes szakaszokat jellemző szempontok, bármilyen (társadalmi) konfliktusnál módszertani segítséget jelenthet e metodika. Az eredeti írás, ami feltárja részleteiben a konfliktust, válságokat, illetve azok kezelését, Resperger István: *A „diadal” és egyéb módszerek alkalmazása a nemzeti válságkezelési feladatok megoldásánál* című tanulmánya, elérhető: *Hadtudományi Szemle*, 2012, V. évfolyam, 1. szám, 141–165.

Mindezek után érdemes áttekinteni az eddig oly sokszor használt és nagyon változatos fogalmi háttérrel, amely segítségével magabiztosan körülhatárolható a biztonságot, illetve a társadalmi biztonságot veszélyeztető tényezők sokasága fokozatosságuk, illetve intenzitásuk alapján.

Eszerint beszélhetünk kihívásról, kockázatról, fenyegetésekről, válságokról, konfliktusokról, s esetünkben ugyan nem fordul elő, de háborúról (fegyveres összecsapásról). A felsorolás jelzésértékű, utal a történések intenzitására. Hangsúlyozandó, hogy elméletileg jól elkülöníthető fogalmakról beszélünk, a valóságban azonban olykor egymást átfedő történéseket tapasztalhatunk. Tény, hogy intenzitásuk növekedésével az egymásra épülő fogalmak jelzik a feszültség szintjének növekedését, amelyek külső körülmények változására érzékenyen reagálnak, tehát viszonylag képlékenyek. A szakma véleménye szerint²³ ezek a különböző stációk sok esetben csak utólag, a helyzet stabilizációja után, visszamenőleg végezhetők el.

Társadalmi biztonság

Az eddig leírtakban igazoltnak tekinthető a biztonság szektorális elmélet területeinek külön vizsgálándó, de szorosan, egymás nélkül nem létező bizonyossága. A társadalmi biztonság a biztonsági tanulmányok viszonylag új, de intenzíven fejlődő területe, mert ha csak a 21. század első évtizedének konfliktusait vizsgáljuk, akkor jól láthatjuk, hogy nagy többségük az államokon belül zajlottak, így kerültek fokozatosan központi helyre a társadalom és az egyének biztonsági igényei. Jól vagy tévesen, de erősödött a percepció alapuló szubjektív biztonság.

A társadalmi biztonság területén jelentkező kihívások közös jellemzője, hogy azokat maga a társadalom mozgása vagy valamilyen természeti katasztrófa hozza felszínre, de mindezek következménye a társadalom egészénél jelentkeznek. Ezen a területen is, mint az összes többi biztonsági szektorban, mérhető változások történtek. Az egyik új kihívás a nagyvárosi erőszak probléma.²⁴ Ez a fogalom sokféle cselekményt foglal magába a szimpla vandalizmustól a lázongáson át, az „érzékeny kerületeken” és a „jognélküli zónákon át” a városi gerilla hadviselésig. A nagyvárosok létszáma folyamatosan nő demográfiai és migrációs okokból, így szinte mindegyikben vannak speciális részek (gettók), amelyekben különböző okokból kifolyólag csoportosultak emberek (pl. szegénység, etnikai összetétel, „bandázás” miatt).

---

²³ Lásd Gazdag Ferenc szerk. i. m. 103.

²⁴ Gazdag Ferenc szerk. i. m. 133–134.

A speciális területeken az élet természetes velejárója a mindennapos erőszak, ami miatt a terület megközelítése csak reggel nyolc óra után biztonságos, áru- és személyszállítást is ekkor, s nem szívesen vállalnak a fuvarozó cégek és a taxiskok. Gyakran jelentéktelen konfliktusokból vagy rutinszerű hatósági vizsgálatokból alakulhatnak ki gyorsan terjedő, agresszív vá fajúló, gyújtogatással, rongálással járó súlyos konfliktusok. Különbözö nemzetközi példák igazolják, hogy ezeket az eseményeket nem lehet a korábbi sablonokkal megoldani, hiszen már nem első generációs bevándorlókról van szó.

Látjuk, hogy nem ismeretlen kihívások ezek, de mégis van valami minőségi változás a megjelenés formájában. Az új társadalmi konfliktusok típusaira új típusú reformokkal kell válaszolni, mert az így kialakult helyzet felerősítheti a túlzó vagy téves percepcionálást, azaz a valóságtól elszakadó fenyegetettség téves érzékelését. S talán már nem is alaptalanul?

A társadalmi biztonság további kihívásai formái között mindenképpen meg kell említeni a technológiai kockázatokat és főleg azok társadalmi hatásait. Így pl. az ipari, nukleáris katasztrófák, veszélyes anyagok szállítása közúton, vasúton, erömű meghibásodása, gátak átszakadása, erdötüzek, vizek szennyeződése, mérgező anyagok kiszabadulása, veszélyes anyagok égése.

További kockázat a közegészségügyi: járványok, AIDS, madárinfluenza, állapotokat érintö járványok.²⁵ Illetve a természeti csapások közvetett és közvetlen következményei: földrengés, viharok-ciklonok, hőség, szökőár, sárlavina, rendkívüli havazás, metángáz-robbanás... Nem elhanyagolható biztonságot fenyegetö kihívást jelent az állami intézmények működése, értem ez alatt a jó működést, a jobbiztonságot, a kiszámíthatóságot.

Az állam feladata alapvetően a megtermelt javak újraelosztása révén, hogy igazságos viszonyokat hozzon létre, s közszolgáltatáson keresztül biztosítsa társadalma számára a békés élethez szükséges feltételeket: egyebek mellett a védelem, az oktatás, az egészségügyi ellátás, a közbiztonság területén. Mivel minden országban a jövedelmek nagy szóródást mutatnak, Magyarországon is, s emiatt a rájuk épülö fogyasztás szintén hasonlóan alakul, így ez feszültség forrása lehet, amely szélsőséges esetben nyílt konfliktussá alakulhat.

S végül, de egyáltalán nem utolsó sorban, a társadalom belső törésvonalai mentén kialakuló etnikai, vallási vagy más egyéb jellegű konfliktus nemcsak az

---

25 A svédországi központú (Stockholm) Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ feladata, hogy többek között az EU országai között az összehangolt tájékoztatást és az új típusú betegségek előrejelzését megvalósítsa. (European Centre for Disease Prevention and Control) <http://www.ecdc.europa.eu/en/Pages/home.aspx> A letöltés ideje: 2013. augusztus 2.

adott országban, hanem éppen jellegétől függően a szomszédságban, sőt, szélsőséges esetekben az egész régióban negatív hatással lehet az ország belső biztonságára. Megint csak a nemzetközi példákra utalnék, amikor egy polgárháborús helyzet, vagy etnikai üldözés, vagy népirtás következtében kialakult helyzet láncreakciót indíthat el. Pl. a ruandai népirtás krízishelyzetet okozott Burundiban és Kongóban, vagy a még mindig tartó „arab tavasz” folyamat, amelynek ráadásul még messzemenőbb hatásai vannak, Európára, az Európai Unióra, a tagállamok társadalmára, ami egyben írásomban a vizsgálat tárgya is. Ráadásul a társadalmi konfliktusok kiéleződésének esélye a meggyengült és működésében zavaros államokban jóval nagyobb, mint a demokratikus országokban, ami szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a nemzetközi közösséget. Arról már nem is beszélve, hogy a problémák nemcsak „helyszíni” kezelése lehetetlen, hanem a válság sújtotta területről biztonsági okok miatt menekülők maguk is biztonsági kockázatként jelenhetnek meg egy másik helyen, főképp, ha illegális úton jutnak oda.

Globalizált világunk

Közismert, hogy a nemzetközi rendszerben az államok kapcsolatait bonyolult motívumrendszer alakítja, befolyásolja. A nemzetközi rendszer és az államok viszonyára a folyamatos kölcsönhatás jellemző. A nemzetközi rendszerben tanúsított magatartást meghatározó tényezők közül kiemelkedik az állam anyagi és szellemi értékeinek megőrzésére irányuló **biztonsági**, valamint az értékek és a jólét növelésére irányuló **gazdasági motiváció**. A globális nemzetközi rendszer „teljesebbé és egységesebbé” vált. Nincs többé értelme külön kezelni a politikai, katonai és gazdasági nemzetközi rendszereket, mert lényegében egyetlen rendszerről van szó. A rendszer nem önmagától alakult ki, az államok hozták létre.²⁶ Döntő szerepet játszottak ebben a legnagyobb interakciós képességekkel rendelkező nagyhatalmak, amelyek képesek a rendszer szabályainak és működésének befolyásolására. Ugyanakkor a gyenge államok egyre több külső hatást kénytelenek befogadni, mert az ő irányukba erősödött a rendszer beavatkozó jellege. Az erős és gyenge államok közötti különbségek növekedése az interakciós képességek egyenlőtlen fejlődésének következménye, amelynek éppen a címben megfogalmazott területen van/lesz hatása (adott esetben éppen a JÓL-LÉT megteremtése kapcsán).

---

26 Matus János: *A jövő árnyéka – nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre c. munkáját*, Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005, 25–28.

Az államok között létrejött kapcsolatok sűrű hálója jól mutatja a különböző országoktól való függőségi viszony mértékét. Éppen ezért lehetséges a hatalmi politikák ütközése egyazon döntéshozatali mechanizmuson belül a racionális gazdaságpolitikákkal. Miért érdekes ez? Az ellentmondásossága miatt, ami „a globális piac működését és hatékonyságát és a jólét szolgálatába állító törekvések és az állam hatalmának a területiség elve alapján történő maximalizálására irányuló szándékok között feszül”.²⁷ Hiszen a nemzetközi rendszer alapvetően anarchikus jellegű, ui. a területiség és a szuverenitás elveihez minden állam ragaszkodik, s nincs olyan nemzetközi „kormány”, amely közös szabályok betartására kényszerítené az államokat. Tehát kérdés volt és maradt, hogy az egyes államok milyen eszközökkel tudják befolyásolni a nemzetközi gazdaság negatív hatásait a biztonságra, illetve képesek-e egyáltalán?

Biztonságpolitikai megfontolásból azonban joggal állíthatjuk, hogy a globalizáció egyik alapproblémája a globális szabályzás hiánya. A nemzetközi kapcsolatok elméletében az ilyen típusú hiányt anarchiának nevezik.²⁸ Pontosabban: nincs olyan együttműködési mechanizmus, amellyel „a nemzetgazdaságok a globálissá vált világ gazdaság általános, regionális és ágazati egyensúlytalanságait hatékonyan tudnák kezelni, azaz [...] megóvni a világot egy általános – tehát globális! – világ gazdasági válság kialakulásától”.²⁹

Soros György a következőképpen ragadta meg a problémát: „Úgy globális a gazdaságunk, hogy nem áll mögötte globális társadalom. Márpedig ez a helyzet tarthatatlan. [...] Ahhoz, hogy a világ gazdaságát megbízhatóan stabilizáljuk, a politikai döntési folyamatokban bizonyos fokú globalításra van szükség. Egy szóval a globális gazdaság mögött globális társadalomnak kell lennie – ami természetesen nem világállamot jelent.”³⁰

A kérdés kényes, mert alapvető nemzeti érdeket sért, továbbá hagyományos nemzeti értékeket is érint, sért: „ésszerűtlen dolog lenne megszüntetni a különféle államok létezését, de tény, hogy a határokon átívelő közérdek miatt

---

27 I. m. 27.

28 Kalevi J. Holsti kanadai tudós szerint a nemzetközi rendszer hierarchikus vagy anarchikus. Ebben az esetben nem káoszról, rendetlenségről beszélünk, hanem arról, hogy a rendszernek nincs egy központja (világkormány), amely rákényszerítené az akaratát vagy bizonyos szabályok betartását a rendszer szereplőire. Lásd bővebben Matus János: *A jövő árnyéka* i. m. 12–13.

29 Csáki György: *A nemzetközi gazdaságtan és a világ gazdaságtan alapjai*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2006, 240.

30 Soros György: *A globális kapitalizmus válsága. Veszélyben a nyílt társadalom*, Scolar Kiadó, Budapest, 1999, 27., 29. In.: Csáki i. m. 241.

szuverenitásokat bizonyos nemzetközi törvények és intézmények szabályozása alá kell rendelni. Érdekes módon, ezt legfőképpen az Egyesült Államokban el-
lenzik, talán éppen azért, mert egyedüli nagyhatalomként nem hajlandó alávet-
ni semmiféle nemzetközi hatóságnak.”³¹

Válasz a címbeli kérdésre

Milyen válasz adható a címbeli kérdésre? Kétféle válasz a megoldás: ha hosz-
szú az árnyék, akkor a gazdasági eszközök, ha rövid, akkor a katonai eszközök
jelentik a jövő megoldásait, s alapozzák meg a biztonságot. A szakirodalom-
ban ugyanis általános a vélemény, hogy a gazdaság területén jobb kilátások
vannak a kooperatív magatartásformák kialakulására. A gazdaságban a célok és
az elvárások hosszabb távú jövőre vonatkoznak, mint a biztonságban. Robert
Axelrod és Robert Keohane (1993) megfogalmazása szerint „a bankárok számá-
ra hosszabb a jövő árnyéka,³² mint a katonák számára”.³³

A gazdaság területén könnyebben kialakul az érdekek közössége, a célok pe-
dig a hosszú távú jövőre vonatkoznak, ezért a gazdasági kooperatív megoldások
száma nagyobb és jobban kidolgozott, mint a biztonsági rezsimeké, ahol több az
érdekkonfliktus, és a gondolkodás időben rövidebb távokra koncentrál.³⁴

Befejezés helyett álljon itt Joseph E. Stiglitz ma is aktuális gondolata, amely
a jövőben segíthet a „biztonságunk árnyékának” helyes hosszát megválasztani:
„A közgazdasági szempontok fontosak, [...] [de] [...] a gazdaság és társadalom
kibogozhatatlanul összefonódik. A masszív egyenlőtlenséggel rendelkező tár-
sadalom elkerülhetetlenül erősen különbözni fog attól, ahol az egyenlőtlenség
korlátozott. A magas munkanélküliséggel rendelkező társadalom elkerülhetet-
lenül erősen különbözni fog attól, ahol mindenki munkát talál magának, aki dol-
gozni akar. [...] Létezik alternatív jövőkép, amely a társadalmi igazságosságon,
az állam és a piac kiegyensúlyozott szerepén alapul. Ezért a jövőképert kell küz-
denünk.”³⁵

31 Uo.

32 A „jövő árnyéka” a nemzetközi szakirodalomban gyakran használatos kifejezés. Jelentése:
jelenbeli cselekedeteink során számolnunk kell azok következményeivel, azaz a mai cseleke-
det holnap következményének „árnyéka” már a mai tetteinkre is rávetül.

33 Matus i. m. 173.

34 Uo.

35 Joseph E. Stiglitz: *A viharos kilencvenes évek. A világ eddig legprosperálóbb 10 évének új törté-
nete*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2005, 306–309.